

2012011008390717001

विदर्भातील अनिर्बंधित भूमिधारी (भोगवटादार वर्ग-२) शेतकऱ्यांना भूमीस्वामी (भोगवटादार वर्ग-१) मध्ये परावर्तीत करण्याबाबत.

महसूल व वन विभाग

शासन परिपत्रक क्रमांक.जमीन १२/२०११/प्र.क्र १८०/ज-१

मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२

दिनांक : २ जानेवारी २०१२

प्रस्तावना :-

विदर्भातील अमरावती व नागपूर या महसूली विभागातील नागपूर विभागात समाविष्ट असलेले जिल्हे व अमरावती जिल्ह्यातील मेळघाट हा भाग जसेच अन्य काही भाग तत्कालीन मध्यप्रदेश राज्यात समाविष्ट होते. या भागात तत्कालीन मध्य प्रदेश जमीन महसूल संहितेन्वये शेतीसाठी देण्यात आलेली शेत जमीन भूमीधारी या प्रवर्गात समाविष्ट करण्यात आली होती. तसेच, अकृषिक क्षमता असलेल्या जमिनीचा नझूल जमीनीमध्ये समावेश करण्यात आला होता. त्यामुळे या भूभागांमध्ये भूमीधारी व नझूल जमिनी हे स्वतंत्र प्रवर्ग आहेत. विदर्भातील अनिर्बंधित भूमीधारी (भोगवटादार वर्ग-२) व्यक्तींना भूमीस्वामी (भोगवटादार वर्ग-१) संवर्गात समाविष्ट होण्याची इच्छा असेल तर याबाबत महाराष्ट्र जमीन महसूल (विविधित भूमीधारकांना भोगवटादार वर्ग -१ मध्ये अंतर्भाव करण्यासाठी परवानगी देण्याबाबत) नियम १९६८ नुसार विशिष्ट भूमीधारकांना भोगवटादार वर्ग-१ मध्ये अंतर्भाव करण्यासाठी परवानगी देण्यात येते. तसेच महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता १९६६ च्या कलम २९ (२) (सी) नुसार मध्यप्रदेश जमीन महसूल अधिनियम १९५४ अन्वये महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता १९६६ अंमलात येण्यापुर्वी मिळालेली जमीन ही हस्तांतरणीय असून तिची विक्री करण्यास निर्बंध नाही. तसेच सदर जमीन शेतसाऱ्याच्या तीनपट रक्कम भरून वर्ग-१ मध्ये परावर्तीत करण्याची तरतूद आहे. परंतु अद्यापही बहुतांशी प्रकरणांमध्ये अनिर्बंधित भूमीधारी प्रवर्गातून भूमीस्वामी प्रवर्गामध्ये रूपांतर करणे शिल्लक आहे. सबब वरील पार्श्वभूमिवर पुढील प्रमाणे कार्यवाही करण्याबाबत निर्णय घेतला आहे :-

शासन परिपत्रक :-

महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता १९६६ चा कलम २९ (२) नुसार अनिर्बंधित भूमीधारी प्रवर्गातून भूमीस्वामी प्रवर्गात समाविष्ट करण्याची तरतूद आहे. त्याबाबतची कार्यवाही महाराष्ट्र जमीन महसूल (विविधित भूमीधारकांना भोगवटादार वर्ग -१ मध्ये अंतर्भाव करण्यासाठी परवानगी देण्याबाबत) नियम १९६८ मध्ये विशद केली आहे. त्यानुसार पुढीलप्रमाणे कार्यवाही करण्यात यावी :-

विभागीय आयुक्त अमरावती व नागपूर आणि संबंधित जिल्हाधिकारी यांनी राजस्व अभियानांतर्गत या प्रकरणी विशेष मोहिम हाती घ्यावी. ही मोहिम मंडळ स्तरावरून राबविण्यात यावी. या मोहिमेकरीता संबंधित मंडळ अधिकारी यांना नोडल अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात यावे. प्रत्येक आठवड्यात किमान दोन गावे या प्रमाणे कार्यक्रमाची आखणी करून, कार्यक्रम राबविण्यात यावा. कार्यक्रमाचे वेळापत्रक तयार करून त्यास आवश्यक प्रसिध्दी देण्यात यावी. त्याकरीता स्थानिक वृत्तपत्रे, रेडिओ, केबल टि.व्ही. इत्यादी माध्यमांचा वापर करण्यात यावा. तसेच या कार्यक्रमांच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी स्वयंसेवी संस्था, स्थानिक कार्यकर्ते व लोकप्रतिनिधींचे सहकार्य घेण्यात यावे. सर्व साधारणपणे कार्यक्रम राबविण्यासाठी पुढील रूपरेषेप्रमाणे कार्यवाही करावी.

(१) कार्यक्रमाची पूर्व तयारी :-

(अ) गावनिहाय अनिर्बंधित भूमीधारी वर्ग-२ या धारणाधिकाराने धारण केलेल्या जमिनीचा तपशिल दर्शविणारी यादी तयार करावी. सदर काम ३ दिवसात पूर्ण करण्यात यावे. (यादीचा नमुना संलग्न)

- (ब) उपरोक्त यादी नुसार संबंधित खातेदाराशी व्यक्तीशः संपर्क साधून विहित नमुन्यातील अर्ज भरून घेणे त्याचप्रमाणे अर्जासोबत आवश्यक कागदपत्रे पुरविण्यात यावी. सदर कार्यवाही १० दिवसात पूर्ण करण्यात यावी.

(२) प्रत्यक्ष गावनिहाय शिबीर भरविणे :-

शिबीराच्या दिवशी संबंधित अर्जदारांकडून अर्ज तसेच आवश्यक कागदपत्रे जमा करून घ्यावी, तसेच प्रत्येक अर्जाच्या अनुषंगाने उद्घोषणा जारी करणे. त्याचप्रमाणे अर्जदारास सुनावणी देऊन लेखी जबाब प्रकरणी दाखल करून घेणे. महाराष्ट्र जमीन महसूल (विविधित भूमीधारकांना भोगवटादार वर्ग -१ मध्ये अंतर्भाव करण्यासाठी परवानगी देण्याबाबत) नियम १९६८ मधील नियम- ३ मधील विहित नमुना अ मध्ये उद्घोषणा प्रसिद्ध करावी.

(३) प्राप्त प्रकरणांवरील कार्यवाही :-

- (अ) मंडळ अधिकारी यांनी प्रत्यक्ष शिबीरात सादर झालेल्या अर्जांची छाननी करून सर्व प्रकरणे ३ दिवसात संबंधित तहसिल कार्यालयात सादर करावी.
- (ब) तहसिल कार्यालयाकडून छाननी करून प्रकरणे प्राथमिक आदेशाकरीता उपविभागीय अधिकारी यांच्याकडे ३ दिवसात सादर करावी. (तपासणी सूचीचा नमुना संलग्न)
- (क) उपविभागीय अधिकारी यांनी वन जमिनीस लागून नसलेल्या जमिनीबाबत प्राथमिक आदेश ३ दिवसात पारित करावेत. (प्राथमिक आदेशाचा नमुना संलग्न)
- (ड) शेतसाऱ्याच्या ३ पट रक्कम संबंधित खातेदारांकडून शासन जमा करावी. सदर कार्यवाही ७ दिवसात पूर्ण करण्यात यावी.
- (इ) उपरोक्त प्रमाणे शेतसाऱ्याच्या ३ पट रक्कम शासन जमा झाल्यानंतर उप विभागीय अधिकारी यांनी महाराष्ट्र जमीन महसूल (विविधित भूमीधारकांना भोगवटादार वर्ग -१ मध्ये अंतर्भाव करण्यासाठी परवानगी देण्याबाबत) नियम १९६८ मधील नियम- ३ मधील विहित नमुना ब मध्ये अंतिम आदेश पारित करावेत. ही कार्यवाही ३ दिवसात पूर्ण करण्यात यावी.
- (ई) अंतिम आदेशाप्रमाणे अधिकार अभिलेखात आवश्यक सुधारणा करण्यात याव्यात. ही कार्यवाही २० दिवसात पूर्ण करण्यात यावी.

०२. जिल्हाधिकारी तसेच विभागीय आयुक्त यांनी या कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणी करण्याकरीता समयबद्ध आराखडा तयार करून त्याबाबत वेळोवेळी आढावा घेऊन आवश्यक सूचना संबंधितांना द्याव्यात. या कार्यक्रमासाठी कार्यालयीन खर्चाकरीता मंजूर अनुदानातून आवश्यकते नुसार खर्च करण्यात यावा.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

(सुनिल कोठेकर)

(सुनिल कोठेकर)

कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रत:-

विभागीय आयुक्त, अमरावती व नागपूर
जमाबंदी आयुक्त व संचालक, भूमि अभिलेख, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
जिल्हाधिकारी / अपर जिल्हाधिकारी अमरावती व नागपूर विभाग
ज समूहातील सर्व कार्यासन अधिकारी/अवर सचिव महसूल व वन विभाग मंत्रालय मुंबई-३२
निवडनस्ती ज-१ कार्यासन महसूल व वन विभाग मंत्रालय मुंबई-३२

तलाठी अहवाल

प्रति,

मा.तहसिलदार साहेब,

विषय : मौजा..... सर्व्हे क्रमांक ..... आजारी ..... हे.आर.
जागा भोगवटादार वर्ग-२ मधून वर्ग-१ मध्ये करण्याची प्रकरणे प्रश्नाधीन जमिनीचे
मालकी हक्काचा तपशील सादर.

संदर्भ : आपले कार्यालयीन पत्र क्रमांक

महोदय,

उपरोक्त संदर्भित विषयानुसार मौजा ..... सर्व्हे नं. ....
आजारी..... हे.आर. जमिनीचे मालकी हक्काचा तपशील विहित प्रपत्रात खालील प्रमाणे
सादर करण्यात येत आहे.

(सन १९५४ - ५५)

अ.क्र.	नोंद क्र.	दिनांक	सर्व्हे नं.	क्षेत्र हे.आर.	हस्तांतरणाचा प्रकार	हक्क कोणी सोडला	हक्क कोणास प्राप्त झाला

अर्जदाराचा जबाब

श्री/श्रीमती .....
 वय ..... वर्ष, धंदा .....
 राहणार .....

बयाण :

मी शपथेवर खरे सांगतो की,
 माझी शेती मौजा ..... प.ह.न. .... तालुका ..... येथील
 सर्व्हे नं. .... आराजी ..... हे आहे. माझे व माझे कुटुंबातील व्यक्तीचे नावे
 आहे. ही शेती वाहीती/ पडीत आहे. तसेच ही जमीन माझी वडीलोपार्जित / खरेदी हक्काची आहे.
 मला ही जमीन सिलिंग / कुळामध्ये / भुदानामध्ये शासनाकडून मिळालेली नाही. माझे जमिनीवर
 कोणत्याही प्रकारचा बोजा किंवा वसुली शिल्लक नाही. माझी जमीन भोगवटादार वर्ग-२ मध्ये
 असून ती मला ..... कामाकरिता भोगवटादार वर्ग-१ मध्ये परावर्तीत करून
 देण्यात यावी, करिता अर्ज सादर केला आहे.
 हाच माझा बयाण आहे.

उपविभागीय अधिकारी,.....

क्र.सं.	कर्मचारी	कामाची प्रगती	टिप	क्र.सं.	कर्मचारी	कामाची प्रगती	टिप
१	...	...	...	१	...	...	...
२	...	...	...	२	...	...	...
३	...	...	...	३	...	...	...
४	...	...	...	४	...	...	...
५	...	...	...	५	...	...	...
६	...	...	...	६	...	...	...
७	...	...	...	७	...	...	...
८	...	...	...	८	...	...	...
९	...	...	...	९	...	...	...
१०	...	...	...	१०	...	...	...

तलाठी तपासणी सूची (चेक लिस्ट)

मा.उपविभागीय अधिकारी,
.....

विषय : मौजा ..... त.सा.क्र. .... येथील शेत सर्व्हे
नं..... आराजी ..... हे.आर. ही शेत जमीन भोगवटादर वर्ग-२ मधून
भोगवटादर वर्ग-१ मध्ये परावर्तीत करण्याबाबत / शेती खरेदी करण्याची
परवानगी मिळण्याबाबत मौका चौकशी अहवाल सादर करण्याबाबत.

संदर्भ : आपले कार्यालयीन रा.मा.क. ....
दिनांक ..... अन्वये तलाठी साझा क्रमांक .....
तालुका ..... कडून वरील विषयाबाबत मौका चौकशी अहवाल सादर
करण्यात येत आहे.

कास्तकर श्री / श्रीमती ..... यांचे शेत मौजा .....
तालुका ..... प.ह.न. .... सर्व्हे नं. .... आराजी.....
हे.आर. असून त्या अनुषंगाने खालील मुद्द्यांवर माहिती.

१. अर्जदाराने मागणी केलेली जमीन आबादी किंवा इतर कामाकरिता उपयुक्त आहे काय?
२. मागणी केलेल्या जमिनीबाबत भूसंपादनाची कार्यवाही सुरु आहे किंवा प्रस्तावित आहे काय ?
३. अर्जदाराकडे आलेली जमीन शासनाने सिलिंग मध्ये किंवा कुळामध्ये कोतवाल डुंगे व इतर सरकारी योजनेद्वारे देण्यात आली काय ?
४. अर्जात नमूद केलेल्या जमिनीवर सरकारी बोजा, वसूली कर्ज शिल्लक आहे काय?
५. अर्जित जमिनीवर कुळ आहे काय ?
६. अर्जित शेती आदिवासी तुकडे बंदी कायद्यांतर्गत प्रभावीत होते काय ?
७. अर्जित शेतीतून पाय वाट कच्ची सडक आहे काय ? असल्यास निस्तार पत्रका प्रमाणे अधिकार आहे काय ?
८. इतर आवश्यक साधारण चौकशी
९. जाहीरनामा मौक्यावर प्रसिध्द करण्यात आला किंवा नाही असल्यास ते लिहावे
१०. अर्जदाराचे जमिनीचा तपशील सर्व्हे नं. .... (नवीन) .....
आजारी..... (जुना)..... आजारी .....
११. धारक मुळ मालक आहे काय ? किंवा त्यांनी जमीन खरेदी विक्री केली आहे काय?
१२. जमिनीला सरकारी जमीन लागून आहे काय ?

पटवारी

तलाठी साझा क्रमांक

तहसिलदार

तपासणी सूची (चेक लिस्ट)		
अर्जदाराचे नांव ..... मौजा ..... सर्व्हे नं. .... आराजी ..... हे.आर		
१	अर्जावर स्वाक्षरी	
२	प्रोसेस फॉर्मवर स्वाक्षरी	
३	७/१२, ८ अ. नकाशा जोडलेला आहे / नाही	
४	अधिकार अभिलेख पंजी	
५	बयान बरोबर आहे.	
६	५४-५५ अहवाल	
७	तलाठी अहवाल	
८	तहसिलदार अहवाल	
९	संमती पत्र	
१०	कुळ, शासकीय जमिन, सिलिंग अंतर्गत आहे / नाही	
११	शेरा	

उपविभागीय अधिकारी .....
यांच्या न्यायालयात.

प्रकरण क्रमांक

मौजा ..... तलाठी साझा क्र.....

तालुका ..... जिल्हा .....

प्राथमिक आदेश

अर्जदार श्री / श्रीमती ..... राहणार ..... यांनी धारण केलेली शेतजमीन मौजा ..... सर्व्हे क्रमांक ....., क्षेत्र ..... हे.आर. तलाठी साझा क्र. ...., तालुका ....., जिल्हा ....., महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियम, १९६६ च्या कलम २९ मधील तरतूदीनुसार भोगवटादार वर्ग-१ या धारणाधिकारामध्ये परावर्तीत करण्याकरीता अर्ज सादर केला आहे.

१. अर्जदार यांनी विषयांकीत जागेचा ७/१२ उतारा, नकाशा तसेच सन १९५४ पासूनचा अभिलेख सादर केला आहे.
२. महाराष्ट्र जमीन महसूल (विकसित भूमीधारकांचा भोगवटादार वर्ग-१ मध्ये अंतर्भाव करण्यासाठी) परवानगी देण्याबाबत नियम, १९६८ मधील नमूना-अ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे उद्घोषणा प्रसिध्द करण्यात आली असून त्याबाबत कोणतेही आक्षेप / हरकती विहित मुदतीत प्राप्त झालेले नाहीत.
३. अर्जदार यांच्या अर्जाची तपासणी करण्यात आली असून संबंधित तलाठी यांचा अहवाल प्रकरणात दाखल करण्यात आला आहे. अर्जदार यांनी प्रकरणी सादर केलेल्या कागदपत्रांची तसेच तलाठी व तहसिलदार यांच्या अहवालाची तपासणी मा केलेली आहे. तलाठी यांनी असा अहवाल सादर केला आहे की, विषयांकीत जमीन अर्जदार यांना कुळ कायदा, कमाल जमीन धारणा अधिनियम, भूदान यज्ञ अधिनियम इत्यादी कायदांतर्गत वाटप झालेली नाही.

वरील सर्व बाबी विचारात घेता, मी अशा निकर्षाप्रत आलो आहे की, अर्जदार यांनी धारण केलेली विषयांकीत जमीन महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियम, १९६६ च्या कलम २९(२) (क) तसेच महाराष्ट्र जमीन महसूल (विवक्षित करण्यासाठी) परवानगी देण्याबाबत नियम, १९६८ च्या नियम ५ मधील तरतूदीनुसार भोगवटादार वर्ग-१ या धारणाधिकारात परावर्तीत होण्यास पात्र आहे. त्यामुळे विषयांकीत जमीन भोगवटादार वर्ग-१ या धारणाधिकारात परावर्तीत करण्यास मी खालील अटीच्या अधिनतेने मान्यता देत आहे:-

१. जमिनीसंबंधात देय असलेल्या आकारणीच्या तीन पटी इतकी रक्कम, जमीन महसूलाची थकबाकी कोणतीही असल्यास, कोषागारात जमा करील व ती जमा करण्यात आल्याच्या पुष्टयर्थ कोषागार चलन सादर करील.
२. विषयांकीत जमीन शासकीय वन जमिनीस लागून असल्यास, तिचे सिमांकन करण्यासाठी आवश्यक ती उपाय योजना करील.

वरील अटीचे पालन न केल्यास अर्जदार यांचा अर्ज नामंजूर करण्यात येईल.

माझ्या सही शिक्क्यानिशी दिली.